MALTA

QORTI ĊIVILI
PRIM'AWLA

ONOR. IMĦALLEF
LAWRENCE MINTOFF

Seduta tas-26 ta' Settembru, 2016

Rikors Maħluf Numru: 1012/14 LM

Marika Mizzi detentrici tal-karta tal-identità bin-numru 229269(M)

vs.

(1) Dr Joseph Muscat, Onor. Prim Ministru ta' Malta
(2) Mario Cutajar, Segretarju Permanenti Prinċipali fl-uffiċċju tal-Prim Ministru

Il-Qorti,

Rat ir-Rikors Maħluf ta' **Marika Mizzi** (minn issa 'l quddiem "l-attriċi") ippreżentat fit-12 ta' Novembru, 2014, li jaqra hekk:

1. *Illi b'kuntratt ta' impjieg ta' April 2009 (DOK A) mal-Gvern ta' Malta, hija kienet ngaġġata sabiex tirrendi servizz b'impjieg fis-Segretarjat tal-Uffiċċju tal-President tar-Repubblika ta' Malta, bħala Communications Coordinator.*

2. *Illi permezz ta' ittra tas-Sur Carmel Briffa (DOK B), Segretarju tal-Presidenza attwali, datata 7 ta' April, 2014, ir-rikorrenti ġiet avżata illi l-kuntratt tagħha (Secretariat Contract) kien hemmhekk qed jiġi tterminat b'effett mill-4 ta' April, 2014 minħabba l-bidla fil-Presidenza.*

3. *Illi għalhekk din it-terminazzjoni kienet biss u unikament il-konsegwenza tal-bidla tal-Presidenza ta' Malta, ossia, il-ħatra tad-disa' President tar-Repubblika ta' Malta, meta hija serviet fit-tmien Presidenza, u għalhekk jiskattaw il-provvedimenti tal-Artikolu 4.5 tal-istess kuntratt imsemmi, u b'hekk il-mittenti tiġi intitolata għal ħlas ta' somma li tiġi likwidata ai termini tal-istess artikolu tal-kuntratt kif imsemmi.*

4. *Illi għal diversi xhur, mill-uffiċċju tal-Prim Ministru intimat, il-mittenti daqqa kienet mgħarrfa illi kienet qed tinħadem is-somma dovuta lilha, u daqqiet oħra li kellha tirċievi dak dovut lilha, u għalhekk dejjem kien hemm l-aċċettazzjoni illi hija kienet ser titħallas dak lilha dovut skont il-kuntratt msemmi.*

5. *Illi ġara iżda illi sussegwentement ġiet mgħarrfa illi kienet ittieħdet deċiżjoni illi hija ma kellhiex titħallas u r-risposta uffiċjali kienet illi l-mittenti mhux intitolata tibbenifika mill-provvediment de quo tal-kuntratt imsemmi taħt il-premessa u l-interpretazzjoni żbaljata u infondata illi dik il-klawżola tiskatta biss f'każ ta' "unforseen circumstances of termination of employment".*

6. *Illi interpellati sabiex jersqu għal-likwidazzjoni u konsegwenti ħlas ta' dak dovut lir-rikorrenti permezz ta' ittra legali tat-30 ta' Ġunju, 2014 (DOK C), l-intimati rrispondew b'ittra tas-6 ta' Awwissu, 2014 (DOK D).*

7. *Illi kif ser jirriżulta fil-kors ta' din il-kawża, kienu diversi persuni li kienu fil-pożizzjoni simili għal dik tal-mittenti, ċioè, staff fid-diversi Segretarjati Privati fis-settur Governattiv, tħallsu dak li bid-dritt tagħhom kien dovut lilhom – iżda għal raġuni inspjegabbli u infondata fil-fatt u fid-dritt, ir-rikorrenti ma tħallsitx.*

8. *Illi dan l-aġir jikkostitwixxi mhux biss ksur tal-kuntratt da parti tal-amministrazzjoni pubblika, ossia il-Gvern ta' Malta bħala prinċipal, li għandu dejjem jaġixxi bħala l-aktar prinċipal eżemplari, imma jista' wkoll iwassal għal aġir diskriminatorju u illegali f'dan il-kuntest.*

9. *Illi jirriżulta wkoll illi in segwitu għat-terminazzjoni tal-impjieg tal-mittenti, hija ma tħallsitx dak kollu li statutorjament hija intitolata għalih, bħalma hu l-kumpens għal leave mhux meħud.*

10. *Illi minkejja illi saret ittra uffiċjali fit-28 ta' Awwissu, 2014 (DOK E) sabiex l-intimati jaderixxu ruhom u jonoraw il-kuntratt, u għalkemm debitament notifikata (DOK F) huma baqgħu inadempjenti u għalhekk kellha ssir din il-kawża.*

Għaldaqstant, għar-raġunijiet hawn fuq esposti, ir-rikorrenti qed titlob umilment lil din l-Onorabbli Qorti sabiex:

i. *Tiddikjara illi r-rikorrenti hija intitolata għal dak provvdut fl-Artikolu 4.5 tal-Kuntratt tal-Impjieg li kellha u li ġie tterminat lilha bl-ittra tas-7 ta' April, 2014 għar-raġunijiet hemmhekk indikati.*

ii. *Tillikwida dik is-somma li tispetta lir-rikorrenti ai termini tal-ewwel talba.*

iii. *Tiddikjara illi mat-terminazzjoni tal-impjieg tagħha minn mal-Gvern ta' Malta, hija ma tħallstix dak kollu spettanti lilha b'mod statutorju, inkluż leave mhux meħud, u li hija intitolata għall-istess.*

iv. *Tillikwida, konsegwentement, ai termini tat-tielet talba, dik is-somma li tispetta lir-rikorrenti.*

v. *Tordna konsegwentement lill-intimati sabiex iħallsu lir-rikorrenti dik is-somma li tiġi hekk likwidata in linea mat-tieni u r-raba' talba hawn fuq magħmula.*

Bl-ispejjeż kollha kontra l-intimati, inkluż dawk tal-ittra uffiċjali tat-28 ta' Awwissu, 2014 u bir-riżerva għal kull azzjoni li tista' tkun spettanti lir-rikorrenti.

Rat ir-Risposta maħlufa tal-konvenuti **Dr Joseph Muscat, Onor. Prim Ministru ta' Malta** u ta' **Mario Cutajar, Segretarju Permanenti Prinċipali fl-Uffiċċju tal-Prim Ministru** (minn issa 'l quddiem "il-konvenuti") ippreżentata fis-27 ta' Novembru, 2014 li tgħid hekk:

1. *Illi fil-kawża fl-ismijiet premessi r-rikorrenti qiegħda titlob lil din l-Onorabbli Qorti sabiex tiddikjara li hija intitolata għal dak provdut fl-Artikolu 4.5 tal-Kuntratt tal-Impjieg li kellha u li ġie tterminat bl-ittra tas-7 t'April, 2014 għar-raġunijiet hemm indikati u konsegwentement talbet li tiġi likwidata dik is-somma spettanti lilha; qiegħda titlob ukoll lil din il-Qorti sabiex tiddikjara li mat-terminazzjoni tal-impjieg tagħha minn mal-Gvern ta' Malta hija ma tħallsitx dak kollu spettanti lilha b'mod statutorju u konsegwentement talbet li tiġi likwidata lilha s-somma spettanti lilha; qiegħda titlob ukoll lill-Qorti sabiex tordna lill-esponenti jħallsuha tali somom likwidati.*

2. *Illi l-esponenti jirrespinġu l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet tar-rikorrenti bħala infondati fil-fatt u fid-dritt għar-raġunijiet segwenti:*

3. *Illi fl-ewwel lok u bħala stat ta' fatt ir-rikorrenti ġiet ingaġġata fuq bażi fiduċjarja sabiex tagħti servizz fis-Segretarjat tal-Uffiċċju tal-President ta' Malta b'kuntratt ta' impjieg b'effett mill-4 ta' April, 2009. Dan il-kuntratt kien għal perjodu definit ta' sena, liema kuntratt però ġie mġedded kull sena għal ħames snin u ċioè l-perjodu li fih serva bħala President ta' Malta Dr George Abela.*

4. *Illi t-terminu tal-Presidenza ta' Dr George Abela skada b'effett mill-4 t'April, 2014 u fl-istess data skada l-aħħar kuntratt ta' sena tar-rikorrenti odjerna. Ir-rikorrenti ġiet infurmata b'dan permezz ta' ittra datata 7 t'April 2014[1].*

5. *Illi kuntrarjament għal dak li qed tgħid ir-rikorrenti, l-esponenti jsostnu li l-interpretazzjoni korretta tal-klawżola 4.5 fil-kuntest tat-totalità tal-klawsoli tal-kuntratt in deżamina hija fis-sens li din tagħti protezzjoni lill-impjegat li jkun daħal għall-kuntratt <u>mill-konsegwenzi mhux previsti tat-terminazzjoni tal-impjieg qabel l-iskadenza tat-terminu tal-kuntratt</u>[2] f'ċirkostanzi fejn ir-relazzjoni bejn il-President ta' Malta u l-istaff tiegħu hija waħda personali u fiduċjarja.*

6. *Illi din l-interpretazzjoni hija fil-fehma tal-esponenti msaħħa bil-klawżola 3.5 tal-istess kuntratt li jistipula li "**In the exceptional event that this contract is terminated***

[1] Annessa bħala Dok. B mar-rikors promotur.
[2] Bħal pereżempju mewt jew riżenja tal-President fil-kors tat-terminu tal-Presidenza.

***in conformity with clause 4.5**, the officer shall be paid in full and as a lump sum for any accumulated vacation leave."*

7. *Illi jsegwi għalhekk li l-applikazzjoni ta' din il-klawżola ma tiskattax f'ċirkostanzi fejn (i) l-impjegat ikun ħadem it-terminu intier tal-kuntratt u l-kuntratt ma jiġix imgedded wara l-iskadenza naturali tiegħu u (ii) il-President ta' Malta jinbidel għax ikun skadielu t-terminu tal-presidenza skont il-Kostituzzjoni. Ċirkostanzi bħal dawn, kif jirriżulta li hu l-każ odjern, ma jistgħux jiġu meqjusa li jikkostitwixxu avveniment eċċezzjonali u mhux prevedibbli ta' telfien ta' mpjieg.*

8. *Illi għalhekk u fid-dawl tas-suespost, ir-rikorrenti ma tistax titqies li hija intitolata għal dak provdut fil-klawżola 4.5 tal-kuntratt ta' mpjieg in deżamina u għaldaqstant l-esponenti jitolbu lil din l-Onorabbli Qorti sabiex tiċħad l-ewwel żewġ talbiet tar-rikorrenti.*

9. *Illi inoltre u kif ser jiġi ppruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawża, l-esponenti ħallsu lir-rikorrenti dak kollu spettanti lilha skont il-liġi u għalhekk anke t-tielet u r-raba' talba għandhom jiġu miċħuda.*

10. *Illi inkwantu l-ħames talba hija konnessa mal-ewwel erba' talbiet din għandha tiġi wkoll respinta għall-istess raġunijiet.*

11. *Illi inoltre u għal kull buon fini l-esponenti jirrilevaw li l-allegazzjoni tar-rikorrenti f'paragrafu 7 et seq. tar-rikors promotur li diversi persuni f'pożizzjonijiet simili għal tagħha tħallsu l-kumpens li qed tippretendi r-rikorrenti hija għalkollox inveritiera stante li l-kategoriji ta' persuni li qed tagħmel riferenza għalihom l-istess rikorrenti huma differenti u ċ-ċirkostanzi tagħhom kienu wkoll differenti minn tagħha. Isegwi għalhekk li la t-tqabbil li qed tagħmel ir-rikorrenti mhuwiex ta' 'like with like' ma jreġix l-argument tagħha dwar xi aġir diskriminatorju da parti tal-amministrazzjoni pubblika.*

12. *Illi finalment u fid-dawl tas-suespost l-esponenti jiċħdu li l-aġir tagħhom ikkostitwixxa ksur ta' kuntratt jew li wettqu xi aġir illegali fil-konfront tar-rikorrenti.*

13. *Għaldaqstant it-talbiet kollha tar-rikorrenti għandhom jiġu miċħuda bl-ispejjeż kontra tagħha.*

14. *Salvi eċċezzjonijiet ulterjuri.*

Rat l-atti kollha tal-kawża.

Rat id-dokumenti kollha esebiti.

Semgħet ix-xhieda prodotti mill-partijiet.

Rat in-noti ta’ sottomissjonijiet ippreżentati mill-partijiet.

Semgħet lill-avukati tal-partijiet jittrattaw il-kawża.

Rat il-verbal tal-udjenza tat-30 ta’ Mejju, 2016 fejn il-kawża tħalliet għas-seduta tal-lum għas-sentenza.

Il-kwistjoni bejn il-partijiet

Illi l-kwistjoni bejn il-partijiet iddur ma’ interpretazzjonijiet differenti li jagħtu tal-kuntratt inkwistjoni. Min-naħa tagħha l-attriċi tikkontendi illi l-kuntratt ta’ impjieg

tagħha datat April, 2009[3] ġie terminat unikament konsegwenza tal-bidla tal-Presidenza ta' Malta bil-ħatra tad-disa' President ta' Malta u għalhekk jiskattaw id-dispożizzjonijiet tal-klawżola 4.5 tal-imsemmi kuntratt u b'hekk l-attriċi hija intitolata għall-ħlas tas-somma li tiġi likwidata ai termini tal-istess artikolu. In sostenn ta' din l-interpretazzjoni xehed il-President Emeritus George Abela li stqarr li meta l-attriċi ġiet ingaġġata sabiex tirrendi servizz b'impjieg fis-Segretarjat tal-Uffiċċju tal-President bħala *Communications Coordinator*, hu kien fissrilha li l-ingaġġ tagħha kien ser jibda u jispiċċa mat-terminu tal-Presidenza tiegħu u mat-tmiem tal-impjieg tagħha kellha tkun intitolata għall-benefiċċju finanzjarju skont klawżola 4.5 tal-kuntratt ta' impjieg tagħha.[4]

Min-naħa tagħhom il-konvenuti jirritjenu illi d-dispożizzjonijiet tal-klawżola 4.5 tal-imsemmi kuntratt ma japplikawx għall-każ odjern u japplikaw biss għal ċirkostanzi mhux previsti tat-terminazzjoni tal-impjieg qabel l-iskadenza tat-terminu tal-kuntratt bħal pereżempju mewt jew riżenja tal-President fil-kors tat-terminu tal-Presidenza. Skont il-konvenuti l-imsemmija klawżola 4.5 ma tiskattax f'ċirkostanzi fejn l-impjegat ikun ħadem it-terminu sħiħ tal-kuntratt u l-kuntratt ma jiġix imġedded wara l-iskadenza naturali tiegħu u l-President ta' Malta jinbidel għax ikun skadielu t-terminu tal-Presidenza skont il-Kostituzzjoni.

Finalment il-kwistjoni prinċipali bejn il-partijiet f'din il-kawża tirrivolvi madwar id-dispożizzjonijiet tal-imsemmija klawżola 4.5 u jekk dak li ġie mifthiem bil-miktub huwiex biżżejjed ċar li ma jeħtieġx ebda interpretazzjoni.

---

[3] A fol. 6 sa 12 tal-proċess.
[4] A fol. 56 tal-proċess.

Kunsiderazzjonijiet ta' dritt

Illi huwa minnu li l-interpretazzjoni ta' kuntratt hija l-indaġni intellettwali immirata biex issib it-tifsira regolamentari tal-akkordju milħuq bejn il-partijiet, billi ssir riferenza għall-fonti primarju tiegħu, iġifieri l-volontà komuni riżultanti mid-dikjarazzjonijiet jew il-komportament tal-partijiet. Tabilħaqq, il-**Code Napoleon**, fl-Artikolu 1156 tiegħu kien jgħid li *on doit dans les conventions rechercher quelle a été la commune intention des parties contractantes, plutôt que s'arrêter au sens littéral des termes.*[5] Din id-dispożizzjoni, li għandha l-impronta tal-**Pothier**, ġiet ikkritikata mil-**Laurent** (**Principes de Droit Civil**, Vol 16, para 502, paġna 580) għax donnha timplika li l-interpretu għandu dejjem ifittex x'kienet l-intenzjoni tal-partijiet anke meta s-sens litterali tal-kliem ma jħalli l-ebda dubju, b'mod li din l-intenzjoni tiġi ppreferuta għall-ittra tal-kuntratt. Imma din ma kinitx l-intenzjoni tal-leġislatur. **Domat** ifformola din l-ewwel regola ta' interpretazzjoni ħafna aħjar: *si les termes d'une convention paraissent contraires à l'intention des contractants, d'ailleurs evidente, il faut suivre cette intention plutôt que les termes* **(Domat, Lois Civiles,** livre I, titre 1, sect II, art XI p.23).

Jikkumenta l-**Laurent**: Qabel kollox, wieħed irid jara jekk it-termini użati jidhrux kuntrarji għall-intenzjoni, iġifieri jekk ikunx hemm dubju dwar dak li jkunu riedu l-partijiet. Meta jeżisti dan id-dubju? Meta t-termini tal-kuntratt jagħtu lok għal interpretazzjonijiet differenti. Imma jekk it-termini jkunu ċari, jekk ma jħallu l-ebda dubju, wieħed irid iżomm mal-ittra miktuba, għaliex, f'dan il-każ ma jkunx

[5] *"In agreements it is necessary to search into the mutual intention of the contracting parties rather than to stop at the literal sense of terms."* – **The Code Napoleon or the French Civil Code** (William Benning, Law Bookseller) 1827.

hemm lok għall-interpretazzjoni. Huwa f'dan is-sens li esprimew ruħhom il-liġijiet Rumani (L.25 4 1, de legat, III (1.XXXII), Demente, t. V., p 112 no 73) u hekk ġie miftiehem fid-diskussjonijiet tal-**Conseil d'Ètat Français** (laqgħa tal-11 brumaire au XII no 55 (Locrè t. VI. P 84). Konkordi wkoll dejjem kienu d-dottrina u l-ġurisprudenza, skont l-adaġju antik: *cum in verbis nulla ambiguitas est, non est movenda voluntatis quaestio.*

Illi l-ġurisprudenza Maltija hija konformi ma' din l-aħħar linja ta' ħsieb:

> "Tajjeb li jiġi osservat ukoll qabel kull konsiderazzjoni tal-meritu illi hu paċifiku f'materja ta' interpretazzjoni ta' kuntratti illi meta d-diċitura tal-kuntratt tkun waħda ċara allura ma huwiex leċitu għall-Qorti li tittanta tinterpretah billi tindaħal x'kienet il-motivazzjoni tal-kontraenti meta kkonkludew il-ftehim. Dan kif jinsab rispekkjat ukoll fl-Artikolu 1002 tal-Kap. 16."[6]
>
> "Fis-sistema tal-liġi tagħna huwa prinċipju notorju ben affermat illi "fl-applikazzjoni tar-regoli ta' interpretazzjoni ma hijiex l-interpretazzjoni tal-kontendenti għall-konvenzjoni jew is-sens divers minnhom lilhom mogħti li jiswa imma hu l-qari oġġettiv tal-ġudikant li jagħti lill-kliem is-sens ordinarju tiegħu fil-kuntest ta' kif ġie użat mill-kontraenti li għandu jgħodd." **(John Zammit *et* vs. Michael Zammit Tabona *proprio et nomine,*** Appell, 28 ta' Frar, 1997)."[7]
>
> "Jinsab sewwa osservat illi *"il segno più comune col quale gli uomini manifestano i loro pensieri, la volontà loro, sono le parole, ma questa accade non raro che siano oscure, equivoche ed ambigue; accade che se pur chiare, lascino ragionevolmente dubitare se abbiano tradito l'intenzione di chi le emette. Quindi la necessità della interpretazione, la quale bensi è troppo rischioso abbandonare allo sfreno delle opinioni, e vuol essere guidata dai canoni che la sapienza dottrinale e legislative somministrò quali criteri direttivi delle indagini intese a penetrare il pensiero, a conoscere la volontà umana"* –

[6] **Gemma Fenech vs. John Bugeja,** 20.10.2003, QA.
[7] **Abela Joseph vs. A.A. Construction Ltd.,** 17.03.2004, PA.

Marchesa Maria vedova Testaferrata Olivier vs. Nob. Camilla moglie di Nicola dei Bani, Prim'Awla, Qorti Ċivili, 18 ta' Ġunju, 1889.

Dan preċiżat, hi regola primarja tal-ermenewtika kontrattwali, preskritta fl-Art. 1002 tal-Kodiċi Ċivili, illi meta l-kliem tal-konvenzjoni, meħud fis-sens li għandu fiż-żmien li sar il-kuntratt hu ċar, ma hemmx lok għall-interpretazzjoni u allura "l-interpreti għandu joqgħod għal dawn il-kliem u mhux jirrikorri għal konġetturi" (Kollez. Vol. XXXVI p I p. 191).

B'eċċezzjoni għal din ir-regola jinsab dettat fl-Artikolu 1003 tal-istess Kodiċi illi meta s-sens letterali tal-kelma ma jaqbilx mal-intenzjoni tal-partijiet, kif ikun jidher ċar mill-pattijiet meħudin kollha flimkien, għandha tipprevali l-intenzjoni. F'din l-aħħar ipotesi jinsab insenjat illi r-regoli li għandhom jiġu persegwiti huma dawk tal-interpretazzjoni awtentika li l-istess partijiet ikunu taw lill-patt ta' bejniethom. Dan jista' jiġi deżunt mill-kliem infushom adoperati. F'każ ta' ambigwità l-interpretazzjoni għandha tittieħed mill-indoli tal-kuntratt u minn dik manifesta mill-kumpless tal-konvenzjonijiet. *"Non da testimoni, non da altre carte scritte o da qualsiasi altro mezzo estrinseco al contratto del quale si tratta, ma da tutto il contenuto nello stesso contratto, deve apparire ed apparire manifesta, non dubbiosa, la intenzione diversa da quel che direbbe il senso letterale di una proposizione incautamente sfuggita" (Vol XII p265)."*[8].

"Mhux lanqas ozjuż li jingħad li, stabbilit il-prinċipju inkonkuss, loġiku u naturali, li r-rabta tal-konvenzjonijiet titnissel neċessarjament mill-unjoni tal-kunsens tal-kontraenti, il-konsegwenza hija li l-kliem tal-konvenzjoni għandhom (1) jassumu s-sens li l-partijiet li jkunu ntrabtu jkunu manifestament riedu jagħtuhom, jew jassumu s-sinifikat li (2) l-manjiera komuni tal-espressjoni 'per se' tiddetermina, jew (3) il-verità tal-operat tirrikjedi" (Vol. XXXIV P I p 31)".[9]

Illi jispjega l-**Laurent** (op. cit. paġna 581):

"la raison on est que l'intention des parties s'exprime par les termes dont elles se servent; quand donc les termes sont claires, l'intention, par cela même, est certaine; si, dan ce cas, on allait à la recherche de l'intention clairement manifestée par les parties

[8] **Bugeja Josephine vs. Mifsud Joseph,** 28.04.2004, QA.
[9] P**aul Camilleri et. vs. Joseph Glanville et**, PA, 28.04.2003.

elles-mêmes l'intention telle que l'interprete l'établirait, par des voies plus au moins conjecturales, c'est-à-dire que l'on prefererait à une intention certaine une intention incertain".

Illi **Domat** jgħid ukoll li dan ma jfissirx li l-imħallef għandu dejjem joqgħod għall-ittra tal-kuntratt:

"Quand il est evident que les termes dont les parties se sont servies ne repondent pas à leur pensee, il faut certainement s'en tenir à l'esprit de preference à la letter".

L-ewwel **Kodici Ċivili Taljan** kien jixbaħ lill-**Code Napoleon**. L-Artikolu 1131 tiegħu kien jgħid: *Nei contratti se deve indagare quale sia stata la comune intenzione delle parti contraenti, anzichè stare al senso letterale delle parole.* Dan l-artikolu huwa riproduzzjoni ta' framment ta' Papinjanu, il-princep tal-ġuriskonsulti Rumani: *in conventionibus contrahentium voluntatem potius quam verba spectari piacuit (fr. 219, D. de verb. Significatione L 16).* Imma, kif jgħid **Guido Lomanaco** (**Delle Obbligazioni**, Vol 1, paġna 250) biex wieħed ma jaqax fi żbalji deplorevoli, wieħed irid jifhem eżattament it-tifsira kemm tal-Artikolu 1131 kif ukoll tal-framment ta' Papinjanu:

"Quando si tratta della interpretazione della legge, è indubitato che si deve procedere alla medesima anche quando la legge sia chiara. Ben è vero che Giustiniano e Napoleone ritennero il contrario; ma il loro avviso non può essere seguito. Il precetto del legislatore si deve applicare non solo alle relazioni giuridiche espressamente contemplate, ma eziandio a tutte le altre relazioni giuridiche, che sono analoghe a quelle di cui il legislatore si è specialmente occupato. La interpretazione, dice benissimo il Laurent, è una necessità permanente, qualunque siano i perfezionamenti della legislazione (V. LAURENT, Principes de droit civil, I, 270). Quando pure il legislatore potesse contemplare espressamente tutte le relazione giuridiche che si sono avverate sino al momento della

promulgazione della legge, immediatamente dopo questa promulgazione sorgerebbero delle nuove relazioni. Per applicare la legge esistene a queste relazioni, sorte dopo la promulgazione della legge (ad casus postnatos, qui in rerum natura non fuerunt tempore legis latae, direbbe Bacone), sarà sempre necessaria l'opera dell'interprete.

Invece, in tema d'interpretazione di un contratto, non vi ha luogo ad interpretazione, se non quando i termini del contratto sono oscuri ed ambigui. Soltanto allora l'autorità giudiziaria ha il diritto, e nel medesimo tempo il dovere, di far prevalere la intenzione comune delle parti al senso letterale delle parole, quando queste parole offrono dell'oscurità, dell'ambiguità. – Troviamo in proposito nelle fonti due frammenti, dove è stabilito questo principio: "In ambiguis orationibus. – Quod factum est, cum in obscuro sit, ex affectione cuiusque capit interpretationem" (Fr. 96, D. de regulis juris, L. 17. – Fr. 168, D. Ibidem).

Noteremo col Demolombe, che sarebbe un abuso ferace di conseguenze tristissime, il sostituire un'interpretazione più o meno divinatoria al senso netto e preciso che presentano i termini stessi del contratto (V. DEMOLOMBE, XXV, 4). Diceva il giureconsulto Marcello: "Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cum manifestum est aliud sensisse testatorem" (Fr. 69, pr. D. de legatis, III, XXXII). Questo principio enunciato dal giureconsulto romano in tema di testamenti, riceve senza dubbio la sua applicazione anche in tema di contratti. Come non è lecita la inosservanza dei supremi voleri del morente, così non deve esser lecito di contrastare la volontà chiaramente espressa dalle parti contraenti.

"E, quando si dà uno sguardo ai lavori preparatori del Codice francese, si legge una dichiarazione fatta in proposito dal Bigot-Preameneu, nel Consiglio di Stato. Rispondendo alle osservazioni del Defermon, egli disse che la regola, doversi indagare la comune intenzione delle parti anzichè stare al senso letterale delle parole, era stabilita per caso où les termes expriment mal l'intention des parties (V. TOULLIER, Ibidem).".

Illi l-liġi tagħna hija espressa b'mod iktar preċiż u iktar konformi ma' dak li ġie stabbilit kostantement mid-dottrina u l-ġurisprudenza billi l-Artikolu 1002 ta' Kap. 16 jistipula li meta l-kliem ta' ftehim hu ċar, ma hemmx lok għal interpretazzjoni. Imbagħad l-Artikolu 1003 tal-Kap. 16 jgħid li meta s-sens tal-kelma ma jaqbilx ma'

dak li kellhom fi ħsiebhom il-partijiet kollha, kif ikun jidher ċar mill-pattijiet meħudin kollha flimkien, għandha tgħodd l-intenzjoni tal-partijiet. Għalhekk hija konsentita l-interpretazzjoni biss jekk mill-kumpless tal-kuntratt innifsu jkun jidher ovvju li l-partijiet ma jkunux riedu tabilħaqq ifissru dak li kitbu. Imma, min-naħa l-oħra, meta l-kontraenti jkunu taw espressjoni bil-kitba tal-volontà tagħhom l-ebda inġerenza ma hi tollerabbli biex timla l-*lacuna* ta' dak li wieħed mill-kontraenti seta' kellu *in forma mentis* iżda li b'danakollu ma ġietx ukoll hekk minnu espressa (Prim'Awla, **Paul Camilleri et vs. Joseph Glanville et noe et** – 28.04.2003).

Intqal ukoll mill-Qorti tal-Appelli Ċivili (Inferjuri) fis-sentenza fl-ismijiet **Clementino Caruana et vs. Emmanuela Agius** (22.11.2002):

> "L-ewwel regola fondamentali tal-interpretazzjoni hi dik dettata mill-Artikolu 1002 tal-Kodici Ċivili li tgħid li meta l-kliem ta' konvenzjoni, meħud fis-sens li għandu skont l-użu fiż-żmien tal-kuntratt, hu ċar, ma hemmx lok għall-interpretazzjoni. (Vol XXXIV p1 p27). L-interpretazzjoni għandha biss tittieħed mill-att stess, u mhux minn provi estraneji, speċjalment meta l-interpretazzjoni hija relativa għall-kwistjoni prinċipali (Vol XXXI.i.49).
>
> Regola oħra daqstant importanti ta' interpretazzjoni hi dik li nsibu fl-Artikolu 1003, u ċjoè, li meta s-sens letterali tal-kelma ma jaqbilx mal-intenzjoni tal-partijiet kif tkun tidher ċara mill-pattijiet meħudin flimkien, għandha tipprevali l-intenzjoni. Dwar din ir-regola ġie hekk osservat:-
>
>> "Issa din ir-regola għandha tiġi sewwa apprezzata u applikata. Irid jirriżulta bla dubju illi s-sens tal-klawżola li jkun jista' biss jiġi interpretat b'mod univoku għax hu ċar. Irid jirriżulta wkoll li dan is-sens ċar tal-kliem ma jkunx jaqbel ma' dak li kellhom f'moħħom il-partijiet kollha u mhux ma' dak biss li xi waħda mill-partijiet kellha f'rasha. U dan irid jidher ċar mill-pattijiet kollha tal-kuntratt meħudin flimkien" – **John Bartolo et vs. Alfred Petroni et,** Appell, 7 ta' Ottubru, 1997.
>
> Ben tajjeb, imbagħad, ġie senjalat illi "fl-applikazzjoni tar-regoli ta' interpretazzjoni ma hijiex l-interpretazzjoni tal-kontendenti għall-kliem tal-konvenzjoni jew is-sens divers

minnhom lilhom mogħti li jiswa imma hu l-qari oġġettiv tal-ġudikant li jagħti lill-kliem is-sens ordinarju tiegħu fil-kuntest ta' kif ġie użat mill-kontraenti li għandu jgħodd" - **John Zammit vs. Michael Zammit Tabone et noe**, Appell, 28 ta' Frar, 1997.

Fl-aħħar nett intqal ukoll fid-deċiżjonijiet **Giuseppe De Raffaele vs. Carmelo Calleja** Appell, 5 ta' Ottubru, 1962 u **Giuseppe Mifsud vs. Paolo Camilleri,** Appell Ċivili, 23 ta' Ottubru, 1967 illi f'każijiet simili l-kwistjoni ma tistax tiġi risoluta ħlief fuq il-bażi tal-kuntratt kif avvalorat b'dik il-pjanta anki jekk din ma tikkorrispondix eżattament għall-intenzjoni oriġinali tal-partijiet jew għal xi ftehim verbali li talvolta seta' sar bejniethom jew anki tkun ġiet konsenjata lill-akkwirent art iżjed.

Illi fl-aħħar nett, kif tajjeb jikteb **Giovanni Criscuoli,** ***Il Contratto, Itinerari normative e riscontri giurisprudenziali,*** Cedam, 1996 a propożitu tal-Artikolu 1363 tal-Kodiċi Ċivili Taljan, identiku għall-Artikolu 1008 tal-Kodiċi Ċivili Malti: "Il-klawżoli kollha ta' kuntratt jitfissru l-waħda bl-oħra, billi lil kull klawżola jingħata s-sens li jidher mill-att kollu" li:

"La regola ha il suo fondamento logico in ciò che il contratto, come ogni altro atto espressivo di un intento, non può non essere caratterizzato, quando sia formato da una pluralità di determinazioni, di una linea di coerenza alla stregua della quale ciascuna clausola che concorre a formarlo, lungi dal costituire una monade isolata, coordinandosi con le altre, getta luce sul tutto. Un corollario naturale della necessità di procedure ad una considerazione globale del contesto contrattuale è l'irrelevanza della collocazione topografica delle singole clausole che lo compongono."[10]

[10] Ibid., paġna 141

Ikkunsidrat:

Illi konformement mat-tagħlim fuq espost, l-ewwel indaġni li trid issir hija jekk il-kliem tal-kuntratt huwiex ċar, għaliex jekk huwa ċar, m'hemmx lok għal interpretazzjoni.

Illi ta' min jgħid qabelxejn illi hija l-attriċi stess li ssostni fin-nota ta' sottomissjonijiet tagħha[11] li klawżola 4.5 hija ċara u li ma hemm ebda lok għal interpretazzjoni, anki jekk dak li huwa ċar għaliha mhux dak li hu ċar għall-konvenuti.

Illi klawżola 4.5 tal-kuntratt, li fuqha qed tibbaża t-talbiet tagħha l-attriċi, tikkontempla benefiċċju terminali *"in the event of termination of Contract due to a change of the President"*. Il-kelma "termination" jew varjazzjonijiet tagħha bħal "terminated" tinstab f'diversi klawżoli oħra tal-kuntratt. Hekk pereżempju klawżola 4.3 tistipula li *"Government may, without fault or liability, terminate this contract forthwith in the event that the officer neglects her duties …"*; klawżola 4.4 tgħid li *"the contract may be terminated by Government by giving one (1) month's written notice"*; klawżola 4.6 tgħid li *"The Officer may, at any time after the expiration of one month from the commencement of this Contract, terminate her contract by giving one month's notice in writing".*

[11] A fol. 104 tal-proċess.

Il-kelma inkwistjoni ('termination') hija użata fiċ-ċirkostanza li l-kuntratt jiġi mwaqqaf qabel ma jiskadi u ċjoè qabel ma jgħaddi l-perijodu ta' sena. Għal kuntrarju, fejn il-kuntratt jitkellem dwar it-tmiem tal-kuntratt għeluq il-perijodu ta' sena, ma tintużax il-kelma 'termination' imma l-kelma 'expiry'. Hekk skont klawżola 4.9, "one month prior to the expiry of this contract" l-impjegata trid tinforma lill-Gvern jekk trid iġġedded il-kuntratt. Hekk ukoll, skont klawżola 3.6.i. *"If prior to the expiry of a fixed-term contract of employment, the employer offers to extend the contract for at least a further six-month period, the contractee will have to fulfill the obligations mentioned in the said provision".* Tabilħaqq, 'expiry' tfisser skadenza jew għeluq iż-żmien; 'terminate' filwaqt li tista' tfisser l-istess bħal 'expire' tista' tfisser ukoll 'mitmum qabel iż-żmien' u huwa evidenti mill-preċitati klawżoli tal-kuntratt li fil-kuntratt ġiet użata f'dan l-aħħar sens.

Illi klawżola 4.4 tiddistingwi bejn it-terminazzjoni tal-kuntratt u n-nuqqas ta' tiġdid tiegħu: *"In the event that the contract is not renewed or is terminated"*. Ma jista' jkun hemm lok għal ebda dubju għalhekk li meta l-kuntratt ma jiġġeddidx – bħalma ġara fil-każ tal-attriċi – dan ma jistax jingħad li jkun qiegħed jiġi terminat.

Illi fil-każ tal-attriċi, ma kienx hemm "termination of contract" imma sempliċiment 'expiry' għax skada ż-żmien tat-terminu pattuwit. Wisq inqas ma kien hemm *"termination of Contract due to a change of the President"* għax li ġara kien li b'koinċidenza, il-kuntratt tagħha skada dakinhar li l-President temm il-ħatra tiegħu. Huwa minnu li l-kuntratt ma ġiex imġedded mill-President il-ġdid, imma dan ma jfissirx li l-kuntratt ġie itterminat fis-sens fuq spjegat.

Illi l-attriċi tisħaq li l-kliem fi klawżola 4.5 *"in the event of termination of Contract due to a change of the President"* ikopri l-każ tagħha għaliex il-kuntratt tagħha ma ġġeddidx proprju meta inbidel il-President. Iżda dan il-kliem fi klawżola 4.5 ma jista' jfisser xejn għajr li jagħmel riferiment għaċ-ċirkostanza li fiha, waqt li jkun għadu għaddej iż-żmien tal-kuntratt, jinbidel il-President u l-kuntratt jiġi terminat qabel jiġi fi tmiemu l-perijodu stipulat kollu tiegħu ta' sena. Din mhix xi interpretazzjoni li l-Qorti qed tagħmel fuq l-awtorità tagħha, imma qed issir b'applikazzjoni tar-regola tal-Artikolu 1008 tal-Kodiċi Ċivili suċċitata li l-klawżoli ta' kuntratt jitfissru waħda bl-oħra. Dan billi skont klawżola 3.5.i. tal-kuntratt, l-uffiċjal tkun intitolata għall-ħlas ta' *vacation leave* akkumulat *"in the exceptional event that this contract is terminated in conformity with clause 4.5".* Kliem li ma jħalli l-ebda lok għal xi ekwivoku.

Il-bidla ta' President tar-Repubblika mhix xi ħaġa eċċezzjonali anzi hija għalkollox prevedibbli billi sa issa dejjem saret fit-tmiem tal-perijodu ta' ħames snin ta' Presidenza skont il-Kostituzzjoni. Il-fatt li klawżola 3.5.i. tirreferi għal bidla tal-President bħala ġrajja eċċezzjonali (*"in the exceptional event…")* ma jista' jkollha l-ebda tifsira oħra għajr il-bidla ta' President qabel jintemm it-terminu normali tiegħu minħabba pereżempju riżenja jew mewt.

Illi fid-dawl ta' dan il-kliem hekk ċar fil-kuntratt, x'fehmu soġġettivament xi jfisser il-partijiet li ffirmawh, inkluż bir-rispett kollu l-President Emeritu innifsu, ma jistax jissufraga l-każ tal-attriċi. Kif tajjeb jikteb **Giovanni Criscuoli, *Il Contratto, Itinerari* normative e riscontri giurisprudenziali**, Cedam, 1996, paġna 335, 336:

> *"L'interpretazione del contratto richiama, peraltro, l'analogo procedimento della interpretazione della legge. Entrambi i procedimenti hanno in comune il medesimo scopo di conoscere una volontà regolamentare: quella del legislatore espressa nel 'testo' di legge e quella dei contraenti risultante dal 'testo' contrattuale. Non si dimentichi, in proposito, che la volontà del legislatore (o della legge) non si identifica con la volontà personale dei soggetti che la hanno votata, e che, allo stesso modo, la volontà contrattuale non coincide con la volontà psicologica (o interna) dei singoli contraenti. In ambedue i casi la volontà, una volta affidata ad una forma e staccatasi dai suoi autori, si oggettivizza, ed è appunto la volontà oggettiva della legge o del contratto che l'interpretazione deve accertare".*

Illi lanqas tista' tgħin id-depożizzjoni ta' **Edgar Galea Curmi**[12], li fiż-żmien inkwistjoni kien il-Kap tas-Segretarjat tal-Prim Ministru, li qal li l-iskop tat-*terminal benefit* kien biex jagħti nifs lil uffiċjali li jkunu okkupaw *positions of trust* biex jerġgħu jintegraw fis-settur privat għeluq il-perijodu ta' servizz tagħhom. Huwa jagħmel riferiment għal persuna li skontu ngħatat it-*terminal benefit* wara li skada (mhux itterminat) l-kuntratt tagħha, iżda ma jispeċifikax min kienet din il-persuna u stqarr ukoll li ma setax jitkellem b'ċertezza dwar dan:

> "**Avukat Ian Spiteri Bailey**: Ha nagħmillek din id-domanda jekk taf taf, jekk ma tafx ma tafx. Meta spiċċa l-President Emeritu Eddie Fenech Adami taf jekk kienx hemm min użufruwixxa ruħu minn din il-klawżola?
>
> **Edgar Galea Curmi:** Ma nistax nitkellem b'ċertezza, però l-impressjoni tiegħi hija li kien hemm persuna waħda li kienet minn barra, ġiet intitolata għal din (il-klawżola), però mbagħad l-istess persuna ġiet imsejħa lura mill-President Emeritus George Abela u minħabba li daħħalha lura tilfet, kellha tirrifondi lura l-benefiċċju. Jiġifieri din kienet każ simili, ġiet fit-tmiem intitolata, tħallset imma mbagħad l-President sejħilha lura, allura kif tgħid il-klawżola stess minħabba li fl-ewwel sitt xhur ingħatat, kellha tirrifondiha lura. Din hija l-impressjoni però ma nafx ngħidlek mija fil-mija. Wieħed ikun jista' jiċċekkja fil-każ".

[12] A fol. 36-45 tal-proċess.

Min-naħa tiegħu ix-xhud **Gordon Pisani**[13], li fil-perijodu bejn l-2008 u l-2013 kien jaħdem bħala kap tal-Komunikazzjoni fl-Uffiċċju tal-Prim Ministru, waqt ix-xhieda tiegħu isemmi erba' persuni li ġew ingaġġjati minn barra ċ-Ċivil li kienu bbenefikaw mit-*terminal benefits* taħt klawżola 4.5. Iżda ma jirriżultax li hekk kien il-każ billi l-kuntratt tal-erba' persuni msemmija mix-xhud Gordon Pisani kien ġie tterminat u ċjoè mwaqqaf qabel ma skada, anki jekk f'każ minnhom il-kuntratt kellu jiskadi jumejn biss wara d-data tal-elezzjoni ġenerali, u dan kif jirriżulta mix-xhieda ta' **Espedito Grech**[14], Director HR Management Systems tal-PAHRO.

Illi għandu jiġi rrilevat ukoll illi l-kuntratt ta' impjieg li kellha l-attriċi mas-Segretarjat tal-Uffiċċju tal-President ma kienx kuntratt ta' impjieg li ġie negozjat *ad hoc* imma kien *standard contract* bi *standard conditions* maħruġ mill-PAHRO għall-persuni f'*position of trust* bħalma kienet l-attriċi u għalhekk żgur mhuwiex il-każ li klawżola 4.5 tal-kuntratt tingħata interpretazzjoni estensiva lil hinn minn dak li hemm imfisser b'mod ċar fl-imsemmi ftehim.

Illi fix-xhieda tal-**President Emeritus Dr George Abela**[15] ġew spjegati ċ-ċirkostanzi kif l-attriċi allavolja kienet ġiet ingaġġata minn barra iċ-Ċivil, hija kienet bdiet fl-impjieg tagħha bħala *Communications Coordinator* fl-Uffiċċju tal-President proprju mill-ewwel ġurnata tal-Presidenza ta' Dr George Abela. Dan peress li kien ilu magħruf minn Jannar 2009 li f'April 2009 Dr George Abela kien ser isir President u għalhekk l-ingaġġ tal-attriċi seta' jseħħ mill-ewwel jum tal-Presidenza.

---

[13] A fol. 60 sa 63 tal-proċess.
[14] A fol. 77 sa 82 tal-proċess.
[15] A fol. 54 sa 57 tal-proċess.

Fil-fatt, il-każ tal-attriċi huwa uniku u qatt ma kien hemm ieħor bħalu u għalhekk ma tistax tiġi ċċitata xi prattika li tista' b'xi mod tinfluwenza l-interpretazzjoni tal-kuntratt jew addirittura turi li saret xi forma ta' diskriminazzjoni mal-attriċi. Ma nġiebet ebda prova mill-attriċi illi f'ċirkostanzi bħal jew simili għal dawk tagħha ngħata xi trattament differenti lil ħaddieħor.

Illi kwantu għat-tielet talba, ir-raba' talba, u dik il-parti tal-ħames talba li hija konsegwenzjali għat-tielet u r-raba' talba, filwaqt li mill-provi jirriżulta li l-attriċi tħallset kulma kien dovut lilha bħala paga sal-aħħar ġurnata li kellha taħdem skont il-kuntratt ta' impjieg tagħha, hija ma resqet ebda provi dwar x'suppost kellha titħallas għal leave akkumulat u ma tħallsitx tiegħu.[16]

Decide

Għaldaqstant għar-raġunijiet suesposti it-talbiet tal-attriċi qegħdin jiġu miċħuda, bl-ispejjeż a kariku tagħha.

Moqrija

[16] Ara prospett ippreżentat mill-attriċi li jinsab a fol. 68 tal-proċess.